

BESKYT- TER ELLER FORMYN- DER

KENNEDY IMOD RESTEN

En solbrun ældre herre tager selvsikkert plads i stolen på direkte tv for at blive spurgt om sine politiske mærkesager. Han er kandidat til det amerikanske præsidentvalg den 5. november 2024 og stiller op som uafhængig, altså hverken for det demokratiske eller det republikanske parti. Hans navn er Robert F. Kennedy Jr., og han har et ambivalent forhold til staten.

Navnet har han fra sin far, Robert F. Kennedy, den tidligere amerikanske justitsminister, som blev skud-dræbt under kampen om at blive den demokratiske præsidentkandidat i 1968. Selv om junior dermed er efterkommer af et af de mest berømte medlemmer af den politisk indflydelsesrige Kennedyklan, som medierne ofte omtaler som USA's kongelige familie, deler han i den grad vandene. Især hans negative syn på statens programmer til at udrulle vacciner har vakt opsigt i den amerikanske offentlighed i årtier, og nu er de højaktuelle i et land, hvor efterdønningerne fra coronavirussen stadig fylder i bevidstheden.

Målt per indbygger var USA det land i verden med den højeste dødsrate forårsaget af covid-19 i årene

2020-2022, selv om det nok skal tages med forbehold for, at mindre udviklede landes dødsrater generelt var underdrevne. En FN-rapport viste i 2021, at lande med en stærk centraladministration var mest effektive til at bekæmpe sygdommen. I disse lande havde de statslige myndigheder nemlig ekspertisen til at rådgive politikerne om de bedste politikker, og samtidig var der tilstrækkelige ressourcer i sundhedsvæsenet til at udføre dem i praksis.

I USA agerede den daværende præsident Donald Trump derimod på mange måder stopklods. I lang tid udsatte han en koordineret indsats mod virussen og bidrog til, at den spredte sig voldsomt. Samtidig latterliggjorde han offentligt Anthony Fauci, den amerikanske pendant til Sundhedsstyrelsens Søren Brostrøm, og forstærkede dermed et allerede udbredt synspunkt i USA: Staten kan man ikke stole på!

Kennedy Jr. er nemlig blot ét eksempel i en lang række af politikere, intellektuelle og debattører, der gennem tiden har præsenteret staten som folkets hovedfjende nummer et. I dag taler mange amerikanere om den såkaldt dybe stat som billedet på eliten i Washington, der bag nedrullede gardiner og med statsapparatets vældige arsenal af regler, overvågning og politi træffer beslutninger om eksempelvis krig og fred og medicinpriser hen over hovedet på almindelige mennesker. Som om en hemmelig loge styrede et helt land.

Kennedy Jr. ser sig selv som frontkæmper i folkets kamp mod den dybe stat og er blevet fortaler for en enorm gruppe af vaccineskeptikere og

konspirationsteoretikere mere generelt, der anser både coronavacciner og mobilnetværket 5G som statens forsøg på at opnå total kontrol over borgerne. Særligt de republikanske vælgere mangler tillid til staten, og det havde alvorlige konsekvenser for dem under corona. Ifølge den amerikanske politolog James Druckman lod de sig i lavere grad vaccinere og døde derfor i højere antal end de demokratiske vælgere. I Danmark forløb pandemien derimod anderledes harmonisk.

TILLID PÅ DANSK

Den danske statsminister Mette Frederiksen lukkede store dele af det danske samfund ned den 11. marts 2020 med det klare budskab, at vi skulle stå sammen ved at holde afstand til hinanden. Og det var ikke kontroversielt, at statsministeren et par åndedrag senere underbyggede budskabet med myndighedernes klare anbefalinger. Vi måtte forstå, at det både var rationelt og moralsk rigtigt for den enkelte og kollektivet at følge de statslige eksperters råd. Det var at udvise fornuft og samfundssind på samme tid.

Hvor mange amerikanere har stærke holdninger til skellet mellem stat og civilsamfund og typisk priser civilsamfundet højere end staten, opfatter de fleste danskere ikke forholdet imellem de to så sort-hvidt. Den danske politolog Michael Bang Petersen har blandt andet fundet ud af, at vi i store træk faktisk efterlevede regeringens coronapolitik de næste mange måneder af 2020. Uanset politisk ståsted.

Private virksomheder, frivillige foreninger, offentlige

institutioner og borgere i almindelighed prædikede stolte ideen om at være sammen hver for sig. Tænk bare på DR's ugentlige tv-program *Fællessang - hver for sig*, der helt umærkeligt hengav sig til nedlukningen. Det offentlige og private smeltede sammen, danskerne respekterede i rigt mål myndighederne, og civilsamfundet samarbejdede beredvilligt med staten.

Sådan gjorde jeg også selv. Til trods for at jeg som ekspert i statens væsen burde være bevidst om forskellen på stat og civilsamfund og ikke mindst statens interesser i at kontrollere civilsamfundet, så opførte jeg mig, som de fleste andre danskere. Jeg arbejdede hjemme, blev vaccineret og holdt afstand. Ja, jeg brokkede mig ikke engang over, at pædagogerne i mine børns børnehave havde zoneinddelt legepladsen med politibånd, selv om det åbenlyst ikke ville forhindre smitte.

I stedet accepterede jeg omstændighederne i en stille tro på, at regeringen med statens hjælp ville få os alle helskindede igennem krisen. Den måde at opfatte verden på hviler på en usædvanligt høj grad af institutionel tillid, det vil sige en tro på, at vi kan stole på offentlige myndigheders dømmekraft og kompetence. Den svenske politolog Bo Rothstein og hans amerikanske kollega Dietlind Stolle har fundet ud af, at den høje tillid til andre mennesker i lande som Danmark i virkeligheden bunder i tillid til staten, da vi tror på, at alle følger statens love og regler og dermed bidrager til det fælles bedste.

Og dog. Ikke *alt* gik godt under coronakrisen i

Danmark. Tilliden til staten *kan* faktisk være for høj, og dele af befolkningen *var* reelt utilfredse. Året efter nedlukningen kunne vi pludselig se en brændende Mette Frederiksen-dukke i en lygtepæl i København iført et skilt med teksten "Hun må og skal aflives". Hele seancen var orkestreret af den højreekstremistiske protestgruppe Men In Black, der var stærkt kritisk over for regeringens coronapolitik og dens ulovlige ordre om at slagte alle landets mink. Gruppen tog afstand fra det, den opfattede som en formynderisk og frihedsberøvende stat. Amerikanske ideer om den dybe stat gav genlyd i Danmark.

Alligevel viste coronatiden os, at staten spiller en afgørende positiv rolle, når vi skal håndtere store kriser. Hverken borgerne eller nok så indsigtsfulde politikere kan klare så afgørende opgaver alene, og netop det er en central grund til, at vi skal forstå, hvad stater er, og hvorfor stater agerer, som de gør. At stater er vigtige, viser sig på to måder.

For det første har vi alle, bevidst eller ubevidst, en holdning til staten, for eksempel når vi forholder os til at betale skat eller privatisere plejehjem. For det andet er den en uomgængelig del af vores hverdag, om vi vil det eller ej. Vi kan således næppe forestille os, at samfundet ville fungere uden politi til at beskytte os og sygehuse til at kurere os. Derfor kan vi ikke komme uden om at beskæftige os med staten. Og så er det bestemt ikke noget nyt, at staten er genstand for heftig politisk debat.

STAUNING ELLER KAOS?

I januar 1933 var Danmark nær den økonomiske afgrund. Eksporten af landbrugsvarer var gået i stå, få bønder kunne betale af på deres lån, og der var enorm arbejdsløshed i byerne. Noget måtte ske, og mange kender nok anekdoten fra natten mellem den 29. og 30. januar i statsminister Thorvald Staunings lejlighed i Kanslergade på Østerbro.

De forsamlede politikere fra Radikale Venstre, Venstre og Socialdemokratiet bælledede brændevin, smovsede natmad og skabte en bred, politisk aftale, som på sigt løste den dybe krise. Det såkaldte Kanslergadeforlig bragte dansk økonomi på ret kurs ved at devaluere kronen, sænke renten og eftergive bøndernes gæld. Forliget forlængede også overenskomsterne på arbejdsmarkedet, for eksempel for industriarbejdere, og indførte ret til understøttelse ved sygdom, arbejdsløshed og alderdom.

Stauning og Socialdemokratiet havde et særligt syn på staten, som kom til udtryk i forliget. Inspireret af den engelske økonom John Maynard Keynes gik Stauning nok ind for en fri markedsøkonomi, hvor udbud og efterspørgsel som hovedregel bestemmer prisen på varerne, men han mente ikke, at et frit marked i sig selv kunne sikre lav arbejdsløshed. Tværtimod så Stauning økonomiske kriser som udtryk for, at markedet kunne skabe social armod og ulighed, hvis ikke det blev reguleret.

Vi kan netop se Kanslergadeforliget som én stor statslig regulering af markedet. Med staten som det

centrale redskab regulerede politikerne, hvad bankerne og arbejdsmarkedets parter skulle foretage sig, og de opkrævede penge til statskassen, som blev brugt til blandt andet de nye sociale ordninger og nybyggeri såsom den gamle Lillebæltsbro. En slags Robin Hood med staten som mellemmand.

Socialdemokrater som Stauning og andre på venstrefløjen ser staten som nødvendig for at beskytte de svage borgere, men også fremme individets frihed. Staten skal sikre, at alle har lige muligheder for at få et godt liv, også hvis det betyder, at nogle skal miste noget, for at andre kan få mere. Venstrefløjen er for eksempel typisk tilhængere af Statens Uddannelsesstøtte, SU'en, fordi den sikrer, at alle danskere frit kan vælge uddannelse uden at skulle bekymre sig om at stifte gæld.

Liberales ser derimod ofte det uretfærdige i, at staten omfordeler fra rig til fattig, fordi det forbryder sig imod individets ejendomsret. De vil derfor hellere begrænse staten og primært bruge den til at beskytte den enkeltes frihed mod overgreb fra andre. Flere liberale politikere såsom Bertel Haarder har i mange år ønsket at beskære SU'en og omlægge dele af den til lån. Ræsonnementet er, at vi ikke har brug for staten til at forsørge os, og at overdreven støtte får de studerende til at hvile på laurbærrene og udskyde deres entré på arbejdsmarkedet.

En nyere repræsentant for liberalismen, Alex Vanopslagh, vil også beskære støtten. Han betoner dog snarere, at staten ikke bør blande sig i meget andet end